

سال‌نمای امنیت ملی
جمهوری اسلامی ایران
تحولات راهبردی ۱۳۹۳
چشم‌انداز ۱۳۹۴

زیر نظر شورای نویسندگان

تحولات اقتصاد کلان کشور

مقدمه

در سال ۱۳۹۳، شرایط اقتصادی کشور نسبت به سال ۱۳۹۲ بهبود قابل توجهی یافت و عموم شاخص‌های اقتصاد کلان کشور در وضعیت بهتری نسبت به سال ۱۳۹۲ قرار گرفتند؛ به طوری که نرخ تورم کاهش چشم‌گیری را شاهد بود، نرخ رشد اقتصادی و نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص پس از دو سال مثبت شدند، اما نرخ بیکاری نسبت به سال ۱۳۹۲ تغییر محسوسی نیافت. به رغم بهبود اکثر متغیرهای کلان اقتصادی که گویای افزایش امنیت و ثبات اقتصادی می‌باشند، اقتصاد کشور مان کماکان در وضعیت مناسبی قرار نداشته و دستیابی هرچه بیشتر به اهداف توسعه‌ای کشور، نیازمند بهبود مستمر و قابل توجه در وضعیت متغیرهایی همچون اشتغال، تولید، سرمایه‌گذاری و ... می‌باشد. از دیگر نکات مهم در خصوص تحولات اقتصاد کلان کشور، تغییرات شکل گرفته در حوزه سیاسی و روابط بین‌الملل و به ویژه تلاش دولت جهت استفاده از دیپلماسی فعال به منظور کاهش تحریم‌های بین‌المللی علیه کشور می‌باشد که این موضوع، امید به کاهش و یا حذف برخی تحریم‌های اقتصادی را افزایش داده و با افزایش اعتماد فعالان اقتصادی به محیط کسب و کار، در بهبود وضعیت متغیرهای کلان اقتصادی کشور اثر قابل ملاحظه داشته است. با توجه به آنکه تولید و رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری، اشتغال و بیکاری و همچنین تورم از جمله حوزه‌های مهم در سطح کلان اقتصاد به شمار می‌روند، در گزارش حاضر به بررسی تحولات اقتصاد کلان کشور در سال ۱۳۹۳ پرداخته می‌شود.

تولید و رشد اقتصادی

تولید ناخالص داخلی از جمله مهم‌ترین پارامترهای اقتصادی به شمار می‌رود که در برگیرنده ارزش مجموع کالاها و خدماتی است که طی یک دوران معین، معمولاً یک سال، در کشور تولید و مبادله

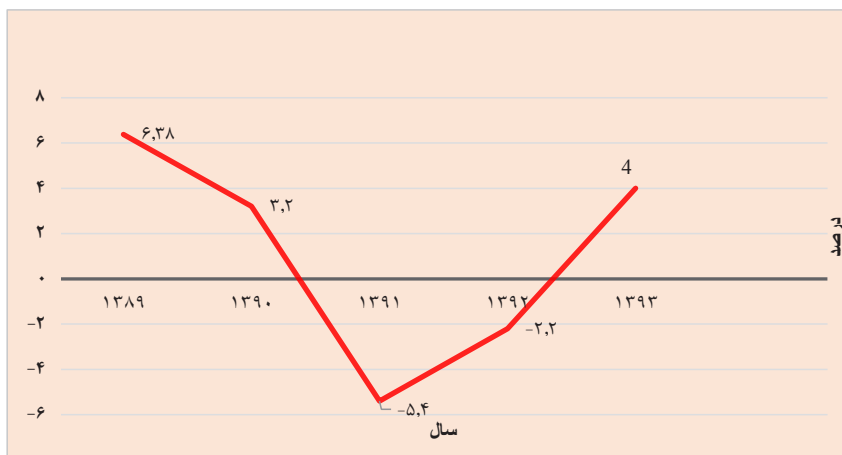

می‌شوند. در سطح کلان، درصد تغییر تولید ناخالص داخلی در سال مورد بررسی نسبت به مقدار آن در سال قبل، رشد اقتصادی نامیده می‌شود که در مباحث اقتصادی به عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های اصلی ارزیابی وضعیت اقتصادی کشورها و تبیین‌کننده قدرت و بنیه اقتصادی آنها به شمار می‌رود.

بانک مرکزی در محاسبات مقدماتی و اولیه خود، تولید ناخالص داخلی کشورمان (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۸۳) را در شش ماه اولیه سال ۱۳۹۳ معادل ۱۰۲۲۸۰۸ میلیارد ریال اعلام نموده که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل (۹۸۳۲۵۳ میلیارد ریال) معادل ۴ درصد رشد را نشان می‌دهد (لازم به ذکر است که تولید ناخالص داخلی در شش ماهه اول سال ۱۳۹۲ نسبت به رقم مشابه سال ۱۳۹۱ معادل ۲/۴ درصد کاهش یافته بود). بانک مرکزی همچنین پیش‌بینی نموده در شش ماهه دوم سال ۱۳۹۳، رشد اقتصادی شش ماهه اول با شیب ملایم‌تری تداوم یابد. از سوی دیگر، مؤسسه اکونومیست نیز در آخرین گزارش خود (دسامبر ۲۰۱۴) حجم تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های ثابت سال ۲۰۰۵) کشورمان را در سال ۱۳۹۳ معادل ۲۳۷/۶ میلیارد دلار و بر اساس برابری قدرت خرید (PPP)، ۱۱۷۵ میلیارد دلار تخمین زده که نسبت به سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است (در گزارش مزبور، نرخ رشد اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۳ معادل ۱/۷ درصد تخمین زده شده و پیش‌بینی شده در سال ۱۳۹۴ افزایش تولید ناخالص داخلی کشور تداوم داشته و نرخ رشد اقتصادی کشور به رقم ۲/۲ درصد افزایش یابد).

مؤسسه اکونومیست در آخرین گزارش خود (دسامبر ۲۰۱۴) حجم تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های ثابت سال ۲۰۰۵) کشورمان را در سال ۱۳۹۳ معادل ۲۳۷/۶ میلیارد دلار و بر اساس برابری قدرت خرید (PPP)، ۱۱۷۵ میلیارد دلار تخمین زده که نسبت به سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است

نمودار (۱): روند نرخ رشد تولید ناخالص داخلی طی دوره زمانی ۱۳۸۹-۱۳۹۳

* نرخ رشد سال ۱۳۹۳ مربوط به شش ماه نخست سال و بر اساس داده‌های بانک مرکزی استخراج شده است.
مأخذ: مرکز آمار ایران.

با توجه به نمودار شماره ۱، نرخ رشد اقتصادی کشور از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ روندی نزولی را طی نموده و از ۶/۳۸ درصد در سال ۱۳۸۹ به رقم منفی ۵/۴ درصد در سال ۱۳۹۱ کاهش یافته است. در سال ۱۳۹۲ نرخ رشد اقتصادی اندکی بهبود یافت و به رقم منفی ۲/۲ درصد رسید و تا حدودی، میزان کاهش تولید و رکود کنترل و از کاهش شدید تولید جلوگیری گردید. بر اساس گزارش بانک مرکزی، در سال ۱۳۹۳ نیز نرخ رشد اقتصادی کشور پس از رشد منفی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ مجدداً به رقم مثبت ۴ درصد رسیده که پیش‌بینی‌های داخلی و خارجی بیان می‌دارند که این رشد مثبت در سال ۱۳۹۴ نیز تداوم خواهد داشت.

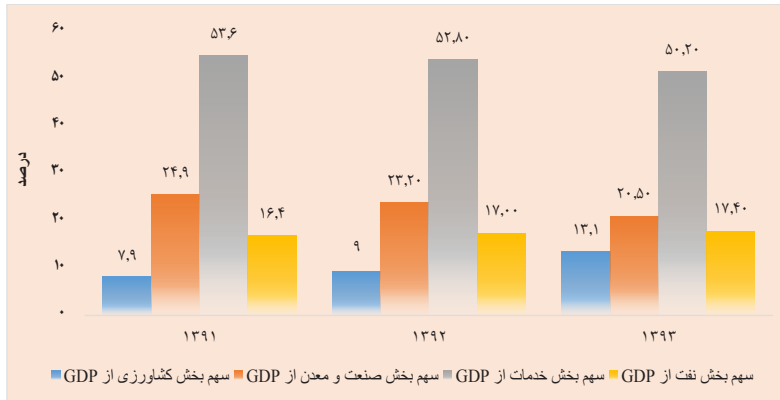
از جمله عوامل مؤثر بر افزایش نرخ رشد اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۳ می‌توان به افزایش نسبی انضباط در تصمیم‌گیری‌های پولی، مالی و بودجه‌ای دولت اشاره نمود که موجب شد بازارها و محیط اقتصاد کلان از بی‌ثباتی نرخ تورم و ارز که در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ اقتصاد کشور را دچار مشکلات عدیده‌ای نموده بودند، فاصله بگیرد. همچنین، افزایش انتظارات خوش‌بینانه نسبت به نتیجه مذاکرات هسته‌ای میان ایران و گروه ۵+۱ و افزایش امیدواری به کاهش شدت تحریم‌ها، از دیگر عواملی بود که با افزایش اعتماد در محیط اقتصادی منجر به افزایش رشد اقتصادی گردید. البته، کاهش نرخ تورم و نرخ ارز نیز اگرچه علل اصلی نبوده‌اند و به دلیل موارد یادشده رخ داده‌اند، اما در ادامه بر بهبود شرایط افزوده‌اند. با این حال، دولت همچنان در زمینه افزایش نرخ رشد اقتصادی با مشکلات عدیده‌ای روبه‌روست که از آن جمله می‌توان به کاهش قیمت نفت طی ماه‌های اخیر، تنگناهای مالی (مشکل حمایت از تأمین مالی تولید)، تحریم‌های موجود (محدودیت مبادلات مالی و تجاری با دنیای خارج) و ... اشاره نمود.

مسئله دیگری که در تحلیل تولید و رشد اقتصادی کشور باید مورد توجه قرار گیرد، سهم بخش‌های اقتصادی در تولید و رشد اقتصادی است. همان‌طور که در نمودار شماره ۲ ملاحظه می‌شود، تقریباً نیمی از تولید کشور از ناحیه بخش خدمات می‌باشد. اگرچه این وضعیت برای کشورهای توسعه‌یافته که مراحل توسعه صنعتی را پشت سر گذاشته‌اند امری طبیعی است، اما برای اقتصاد ایران که به تازگی و طی چند دهه اخیر گام‌هایی در راه توسعه‌یافتگی برداشته، می‌تواند غیرعادی و خطرآفرین باشد. در واقع، ابتدا باید مرحله توسعه صنعتی طی شود و پس از آن، بخش خدمات گسترش یابد، اما در ایران بدون اینکه مرحله توسعه صنعتی طی شود و بخش صنعت به سطحی قابل قبول به لحاظ کیفیت و رقابت‌پذیری برسد، بخش خدمات رشد قابل توجهی یافته و سهم عمده تولید کشور خدمات تولیدی توسط این بخش است. البته، اگر تولید ناخالص بدون نفت را لحاظ کنیم، شرایط به مراتب بدتر است و سهم بخش خدمات از تولید غیر نفتی بسیار بالاتر از ارقام نمودار خواهد بود.

در سال ۱۳۹۳ نرخ
 رشد اقتصادی کشور
 پس از رشد منفی
 سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲
 مجدداً به رقم مثبت
 ۴ درصد رسیده که
 پیش‌بینی‌های داخلی و
 خارجی بیان می‌دارند
 که این رشد مثبت در
 سال ۱۳۹۴ نیز تداوم
 خواهد داشت

نمودار (۲): سهم بخش‌های مختلف اقتصادی از تولید ناخالص داخلی در سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۳

* آمار مربوط به سال ۱۳۹۳ مربوط به شش ماه نخست سال می‌باشد.

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

با توجه به نمودار شماره ۲، در شش ماه نخست ۱۳۹۳، بخش خدمات مشابه سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ همچنان بیشترین سهم از تولید ناخالص داخلی را دارا بوده و بر اساس پیش‌بینی مؤسسه اکونومیست این روند در سال ۱۳۹۴ نیز تداوم خواهد یافت (مؤسسه مذکور در گزارش دسامبر خود سهم بخش خدمات از تولید ناخالص داخلی کشورمان در سال ۱۳۹۴ را معادل ۵۶/۳۷ درصد پیش‌بینی نموده است). همچنین بانک مرکزی، سهم بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن و خدمات از رشد اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۳ را به ترتیب معادل ۰/۳ درصد، ۱/۷ درصد و ۱/۵ درصد عنوان نموده که به رغم سهم بالای بخش خدمات از تولید ناخالص داخلی، بخش صنعت بیشترین سهم را در رشد اقتصادی کشور دارا بوده است. باید توجه داشت در کشورهایی همچون کشور ما که هنوز در مراحل اولیه توسعه اقتصادی به سر می‌برند، گسترش بخش خدمات به هیچ عنوان بیان‌کننده افزایش ارزش افزوده این بخش نبوده؛ بلکه گویای گسترش بخش‌های دلالی و واسطه‌گری می‌باشد که با گسترش خود به ضرر بخش‌های تولیدی عمل خواهند نمود. چنین وضعیتی نشان از شرایط نامساعد فضای کسب‌وکار برای تولید و از سویی، رونق فعالیت‌های واسطه‌گری و دلالی دارد که تهدیدی برای تداوم رشد اقتصادی و امنیت ملی است.

سرمایه‌گذاری

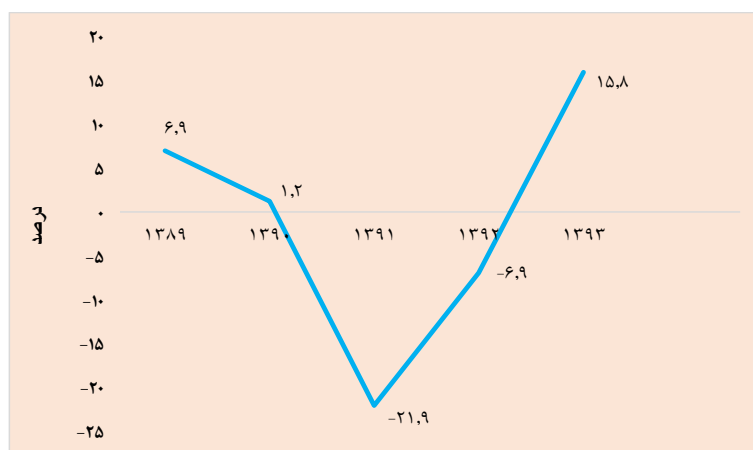
امروزه اهمیت سرمایه و سرمایه‌گذاری بر کسی پوشیده نیست و انباشت سرمایه در اکثر نظریه‌های رشد و توسعه اقتصادی، یکی از پیش‌نیازهای اساسی فرآیند رشد اقتصادی به شمار می‌رود و در مقابل، کمبود سرمایه و سرمایه‌گذاری به عنوان یکی از عوامل توسعه‌نیافتگی کشورها مطرح شده

است. از این رو، افزایش جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی همواره یکی از اهداف دولت‌ها بوده است و آنها تلاش کرده‌اند با ایجاد زیرساخت‌ها و بسترهای لازم در این زمینه، شرایط را برای افزایش این متغیر کلیدی اقتصاد مهیا سازند. در این زمینه، با توجه به عدم دسترسی بدون محدودیت به منابع سرمایه‌گذاری و ضرورت تخصیص بهینه این منابع جهت تحریک رشد اقتصادی، لازم است مزیت‌های نسبی کشور در زمینه تخصیص منابع به درستی شناخته شوند و با هدایت منابع سرمایه‌گذاری به مولدترین و کارآمدترین بخش‌ها، زمینه استفاده بهینه از منابع محدود در جهت تسریع رشد اقتصاد فراهم آید.

در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲، به دلیل مشکلات اقتصادی کشور از جمله تورم بالا، بی‌ثباتی در بازار ارز و تشدید تحریم‌ها، ریسک سرمایه‌گذاری در کشور افزایش یافته و با کاهش امنیت اقتصادی موجب منفی شدن نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در کشور گردید. در عین حال، بر اساس گزارش بانک مرکزی از تحولات شش ماه نخست سال ۱۳۹۳، به دلیل بهبود وضعیت تولید و دیگر شاخص‌های عملکرد اقتصادی، نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به رقم ۱۵/۸ درصد افزایش یافت. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص متشکل از دو بخش ساختمان و ماشین‌آلات است. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در دو بخش مذکور در شش ماه اول سال ۱۳۹۳ نسبت به مدت مشابه سال قبل به ۱۵/۸ درصد افزایش یافته است. در نمودار شماره ۳، روند نرخ رشد سرمایه‌گذاری ثابت برای سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳ آورده شده است.

نمودار (۳): روند نرخ رشد سرمایه‌گذاری ثابت ناخالص طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۳

※ آمار مربوط به سال ۱۳۹۳ مربوط به شش ماه نخست سال می‌باشد.

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

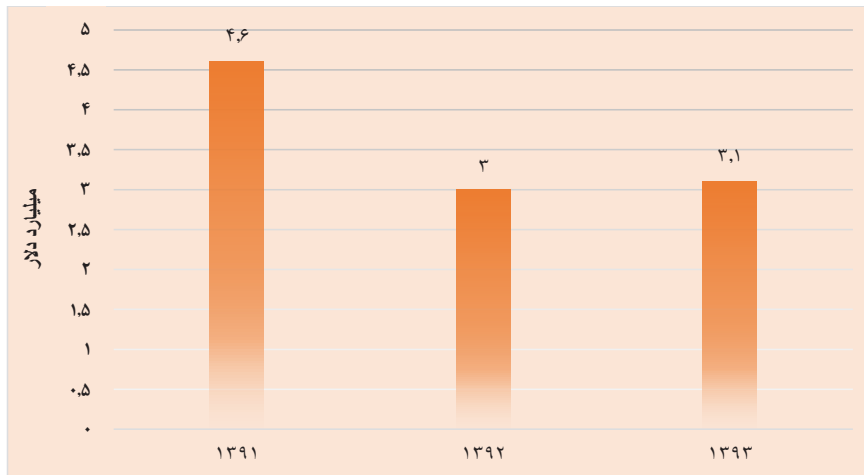

با توجه به نمودار شماره ۳، نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۱ روندی نزولی را طی نموده؛ به طوری که در سال ۱۳۹۱ به رقم منفی ۲۱/۹ درصد کاهش یافته است. در سال ۱۳۹۲، اگرچه از شدت کاهش تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کاسته شده، اما همچنان نرخ منفی رشد ادامه داشته؛ به طوری که در سال ۱۳۹۲ به رقم منفی ۶/۹ درصد رسیده است. در گزارش بانک مرکزی از تحولات شش ماه نخست سال ۱۳۹۳، نرخ رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در دوره مذکور به رقم ۱۵/۸ درصد افزایش یافته است.

علاوه بر سرمایه‌گذاری داخلی، سرمایه‌گذاری خارجی نیز یکی از راه‌های جذب سرمایه به شمار می‌رود. اگرچه دستیابی به رشد پایدار اقتصادی و توسعه صنعتی کشور، لزوماً در گرو جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نیست؛ اما موفقیت کشورها در جذب چنین سرمایه‌گذاری‌هایی علاوه بر تسریع فرآیند توسعه اقتصادی آنها، به دلیل آثار مثبت این نوع سرمایه‌گذاری، همچون انتقال تکنولوژی و فناوری‌های نوین روز، افزایش و تسریع روند رشد و توسعه اقتصادی، افزایش درآمدهای مالیاتی دولت، کاهش بدهی‌های دولت، بهبود توزیع درآمد، افزایش اشتغال و ...، نتایج و پیامدهای مطلوب کوتاه و بلندمدتی را بر اقتصاد کشورهای میزبان بر جای خواهد گذارد. در نمودار ۴، روند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کشور برای سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۹۱ آورده شده است.

مطابق اعلام مؤسسه اکونومیست، در سال ۱۳۹۳، حجم سرمایه‌گذاری خارجی جذب‌شده در کشور معادل ۳/۱ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است همچنین، پیش‌بینی نموده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورمان در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته و به رقم ۴/۳ میلیارد دلار برسد

نمودار (۴): روند حجم سرمایه‌گذاری خارجی جذب‌شده در کشور طی دوره زمانی ۱۳۹۴-۱۳۹۱

* سال ۱۳۹۳ تخمین مؤسسه اکونومیست (گزارش دسامبر ۲۰۱۴) است.

مأخذ: گزارش ۲۰۱۴ سرمایه‌گذاری آنکتاد

مطابق اعلام مؤسسه اکونومیست، در سال ۱۳۹۳، حجم سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده در کشور معادل ۳/۱ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال ۱۳۹۲ افزایش یافته است (بر اساس آمار سازمان آنکتاد در سال ۱۳۹۲، ۳/۰۴ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشور صورت پذیرفته است). همچنین، اکونومیست پیش‌بینی نموده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورمان در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته و به رقم ۳/۴ میلیارد دلار برسد.

در حالت کلی، کاهش نسبی نرخ ارز، کنترل نسبی افزایش نرخ تورم و شکل‌گیری انتظارات مثبت نسبت به آینده بازار پس از روی کار آمدن دولت جدید و باز شدن باب مذاکرات هسته‌ای، مهم‌ترین عواملی بوده که باعث شده وضعیت تشکیل سرمایه در سال جاری از سال گذشته بدتر نشود.

اشتغال و بیکاری

اهمیت اشتغال در ایجاد و تداوم ثبات اقتصادی کشورها، موضوعی غیر قابل انکار بوده و از جمله پارامترهای مهم اقتصادی کشورها محسوب می‌شود که متأثر از وضعیت تولید و رشد اقتصادی می‌باشد؛ به طوری که چنانچه در اقتصادی بیکاری افزایش یابد، نشان از وضعیت نامناسب تولید و رشد اقتصادی دارد. البته، افزایش بیکاری به جز تبعات اقتصادی آن، تبعات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی نیز دارد و کشوری که نرخ بیکاری بالا را تجربه می‌کند، به لحاظ امنیت اقتصادی و اجتماعی در شرایط مناسبی به سر نمی‌برد.

بر اساس آخرین آمار اشتغال و بیکاری منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری جمعیت ده‌ساله و بیشتر در کشور در پاییز سال جاری ۱۰/۵ درصد بوده است. چنین نرخ بیکاری نه به لحاظ اقتصادی قابل چشم‌پوشی است و نه به لحاظ سیاسی و اجتماعی. تداوم بیکاری جدای از فسادهای اخلاقی و آسیب‌زدن به فرهنگ جامعه، می‌تواند برای امنیت ملی کشور نیز مسئله‌ساز شود. در جدول شماره ۱ برخی شاخص‌های بازار کار برای پاییز سال ۱۳۹۳ آورده شده است.

جدول (۱): شاخص‌های نیروی کار به تفکیک جنس، نقاط شهری و روستایی در پاییز ۱۳۹۳

شاخص	کل کشور	مرد	زن	نقاط شهری	نقاط روستایی
نرخ فعالیت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۳۷/۳	۶۲/۹	۱۱/۸	۳۶/۹	۳۸/۶
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۰/۵	۸/۷	۲۰/۳	۱۱/۷	۷/۴
نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۴ ساله	۲۵/۷	۲۱/۹	۴۲/۸	۲۹/۴	۱۸/۲
نرخ بیکاری جوانان ۱۵-۲۹ ساله	۲۱/۸	۱۷/۹	۳۹	۲۴/۲	۱۵/۵

مأخذ: مرکز آمار ایران.

بر اساس آخرین
آمار اشتغال و بیکاری
منتشر شده از سوی
مرکز آمار ایران، نرخ
بیکاری جمعیت ده‌ساله
و بیشتر در کشور در
پاییز سال جاری ۱۰/۵
درصد بوده است

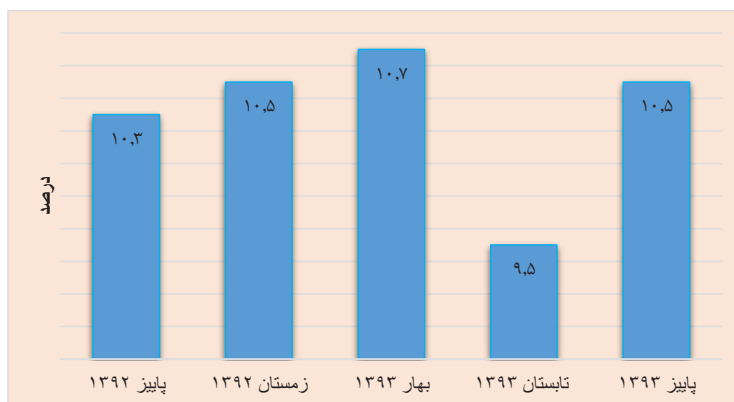
مقایسه ارقام مندرج در جدول شماره ۱ سه نکته بسیار مهم و نگران‌کننده را بیان می‌دارد:

- نرخ بیکاری در میان جوانان تقریباً دو برابر نرخ بیکاری کل کشور است (نرخ بیکاری جوانان ۲۹-۱۵ ساله در پاییز سال ۱۳۹۳ معادل ۲۱/۸ درصد بوده است). این مسئله بدین معناست که کشور ما به رغم برخورداری از نیروی کار جوان و تحصیل‌کرده -که در صورت بهره‌گیری به صورت کارآمد می‌تواند به‌عنوان محرک رشد و توسعه اقتصادی کشور به کار گرفته شوند- متأسفانه در ایجاد اشتغال برای این قشر موفق نبوده و این مسئله علاوه بر کاهش توان تولیدی کشور، تبعات اجتماعی- فرهنگی (افزایش سن ازدواج، افزایش فساد اخلاقی، افزایش جرایم و ...) و سیاسی (جوانان بیکار منتقد اصلی سیاست‌های دولت و نظام هستند و مستعد شرکت در اعتراضات و آشوب‌ها خواهند بود) را نیز به دنبال خواهد داشت.

- به رغم آنکه نرخ فعالیت اقتصادی در نقاط شهری و روستایی تقریباً برابر است، اما نرخ بیکاری در نقاط شهری به مراتب بالاتر از نقاط روستایی است. در واقع، سیاست‌های اقتصادی نامناسب موجب شده پدیده مهاجرت از روستاها به شهرها رونق داشته باشد و به همین دلیل بر بیکاری شهرها افزوده شود.

- نرخ بیکاری در میان زنان بیش از دو برابر مردان است که این مسئله گویای فرصت‌های کاری کمتر زنان در مقایسه با مردان می‌باشد. به عنوان مثال، نرخ بیکاری جمعیت ده‌ساله و بیشتر در بین زنان ۲۰/۳ درصد بوده، در حالی که نرخ بیکاری در بین مردان ۸/۷ درصد است. این موضوع تبعات اجتماعی و فرهنگی برای کشور دارد و موجب تبعیض بین زن و مرد در محیط کار می‌شود. در نمودار ۵، روند فصلی نرخ بیکاری آورده شده است.

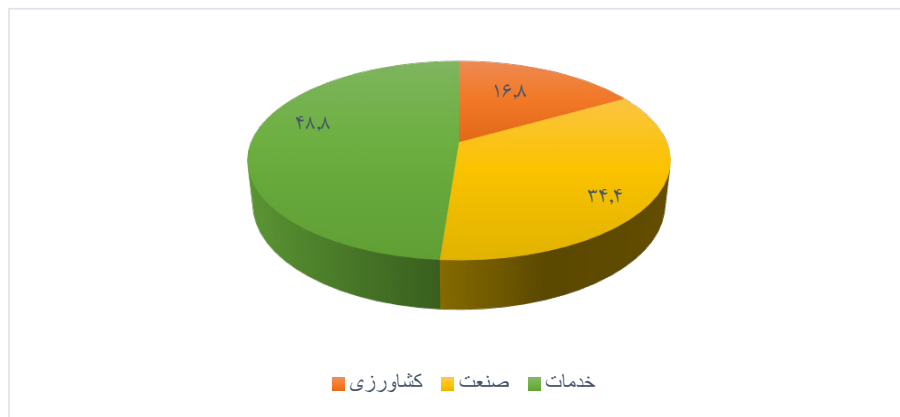
نمودار (۵): روند نرخ بیکاری جمعیت ده‌ساله و بیشتر از پاییز ۱۳۹۲ تا پاییز ۱۳۹۳

مأخذ: مرکز آمار ایران.

همان‌طور که در نمودار ۵، مشاهده می‌شود، در بهار ۹۳ نرخ بیکاری معادل ۱۰/۷ درصد بوده که در تابستان به رقم ۹/۵ درصد کاهش یافته و مجدداً در پاییز ۹۳ به ۱۰/۵ درصد افزایش یافته است که همان‌طور که تأکید کردیم، وضعیت بیکاری در سال جاری بسیار با وضعیت ایده‌آل فاصله دارد. مؤسسه اکونومیست نیز نرخ بیکاری کشور در سال ۱۳۹۳ را معادل ۱۰/۳ درصد تخمین زده و پیش‌بینی نموده در سال ۱۳۹۴ نرخ بیکاری به ۱۰/۵ درصد افزایش یابد. باید توجه داشت که تولید و اشتغال دو روی یک سکه می‌باشند، از این رو، بهبود وضعیت تولید و افزایش رشد اقتصادی کشور، افزایش اشتغال را به دنبال خواهد داشت. با این حال، نرخ رشد اقتصادی کشور که در سال ۱۳۹۳ معادل ۱/۷ درصد تخمین زده شده، کماکان با نرخ رشد هدف کشور فاصله دارد. بر این اساس، به دلیل کاهش نسبی تورم و فروکش التهاب در بازار ارز در سال جاری، در کنار افزایش نسبی انضباط پولی و مالی دولت که موجب بهبود وضعیت تولید گردید، انتظار بر آن است که در صورت بهبود نتایج مذاکرات و مثبت‌شدن انتظارات به آینده اقتصاد، با افزایش حجم سرمایه‌گذاری و متعاقباً تولید، بر میزان اشتغال افزوده شود. از جمله نکات مهم در زمینه اشتغال، سهم بخش‌های مختلف اقتصادی کشور از اشتغال می‌باشد که در نمودار ۶ آورده شده است.

نمودار (۶): اشتغال در بخش‌های مختلف اقتصادی (برحسب درصد) در پاییز ۱۳۹۳

مأخذ: مرکز آمار ایران.

همان‌طور که در نمودار ۶ مشهود است، عمده جمعیت شاغل کشور در پاییز سال جاری در بخش خدمات فعالیت کرده‌اند (۴۸/۸ درصد) و تنها ۳۴/۴ درصد در بخش صنعت و ۱۶/۸

درصد در بخش کشاورزی به فعالیت پرداخته‌اند. آمارهای مربوط به سهم بخش‌ها در اشتغال نمودی از ساختار تولید در اقتصاد ایران است. با توجه به اینکه خدمات سهم قابل توجهی در تولید ناخالص داخلی کشور دارد، عمده اشتغال نیز توسط این بخش تأمین می‌شود. این شرایط برای کشوری که هنوز به سطح قابل قبولی از توسعه صنعتی دست نیافته، زنگ خطری مبنی بر «انتخاب مسیر غلط رشد و توسعه اقتصادی» است.

عمده جمعیت شاغل کشور در پاییز سال جاری در بخش خدمات فعالیت کرده‌اند (۴۸/۸ درصد) و تنها ۳۴/۴ درصد در بخش صنعت و ۱۶/۸ درصد در بخش کشاورزی به فعالیت پرداخته‌اند

سطح قیمت‌ها و تورم

تورم بالا و افزایش فزاینده سطح عمومی قیمت‌ها، همواره یکی از مشکلات مزمن اقتصاد ایران بوده است، بر اساس آخرین آمار رسمی که از سوی بانک مرکزی منتشر شده، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در آبان ۱۳۹۳ به عدد ۲۰۷/۸ رسیده (۱۳۹۰ به عنوان سال پایه از سوی بانک مرکزی معرفی شده است) که نسبت به ماه قبل معادل ۱/۵ درصد افزایش داشته است. این تغییر، از ۱/۴ درصد افزایش مربوط به مهرماه ۱۳۹۳ بیشتر بوده است. شاخص مذکور نسبت به ماه مشابه سال قبل ۱۵/۱ درصد افزایش یافته است. بانک مرکزی نرخ تورم سال ۹۳ (تا آبان) را ۱۸/۲ درصد اعلام نموده است.

جدول (۲): وضعیت نرخ تورم در سال ۱۳۹۳

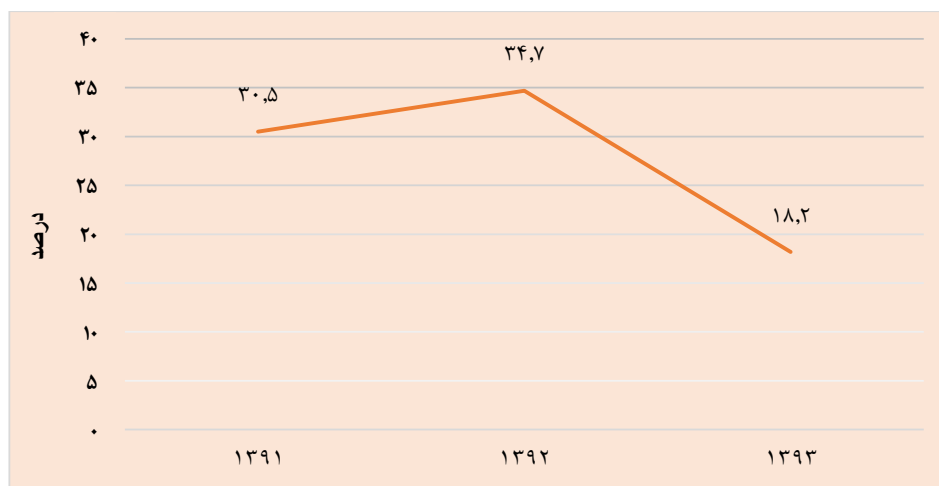
ماه	نرخ تورم متوسط سالیانه	نرخ تورم ماهانه	نرخ تورم نقطه به نقطه
فروردین	۳۲/۵	۱	۱۷/۴
اردیبهشت	۳۰/۳	۱/۲	۱۶/۶
خرداد	۲۷/۷	۱/۷	۱۴/۶
تیر	۲۵/۳	۱/۴	۱۴/۶
مرداد	۲۳/۲	۱/۳	۱۴/۷
شهریور	۲۱/۱	۱/۴	۱۴/۴
مهر	۱۹/۴	۱/۴	۱۴/۶
آبان	۱۸/۲	۱/۵	۱۵/۱

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

* سال پایه = ۱۳۹۰

با توجه به جدول شماره ۲، سطح قیمت‌ها روند افزایشی خود را ادامه داده ولی با شیب کم‌تر و همین نیز باعث شده نرخ تورم نقطه به نقطه و نرخ تورم متوسط سالانه روند کاهشی را در پیش گیرند؛ به طوری که نرخ تورم نقطه به نقطه از ۱۷/۴ درصد در فروردین‌ماه به ۱۵/۱ درصد در آبان ماه رسیده و نرخ تورم سالانه نیز از ۳۲/۵ درصد در فروردین‌ماه به ۱۸/۲ درصد در آبان ماه کاهش یافته است. در اینجا باید توجه داشت که کاهش نرخ تورم، نه به معنای کاهش سطح عمومی قیمت‌ها، بلکه بدان معناست که از شدت افزایش قیمت‌ها کاسته شده است. با توجه به نمودار شماره ۷، نرخ تورم در سال ۱۳۹۱ ۳۰/۵ درصد بوده که در سال ۱۳۹۲ به ۳۴/۷ درصد افزایش یافته است. این نرخ در سال ۱۳۹۳ کاهش چشم‌گیر یافته و به ۱۸/۲ درصد رسیده است.

نمودار (۷): روند نرخ تورم (بر حسب درصد) طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۴

نرخ تورم در سال ۱۳۹۱ ۳۰/۵ درصد بوده که در سال ۱۳۹۲ به ۳۴/۷ درصد افزایش یافته است. این نرخ در سال ۱۳۹۳ کاهش چشم‌گیر یافته و به ۱۸/۲ درصد رسیده است

* آمار سال ۱۳۹۳ تا آبان منتشر شده است.

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. (سال پایه = ۱۳۹۰)

بهبود رشد اقتصادی و جهت‌گیری‌ها و اقدامات دولت در سیاست‌های اقتصادی و خارجی، کاهش نوسان در بازار ارز، افزایش انضباط پولی و مالی دولت، کاهش انتظارات تورمی و ... موجب کاهش تلاطمات تورمی در سال ۱۳۹۳ گردید و این مسئله کاهش

قابل توجه نرخ تورم را در پی داشت. باید توجه داشت اگرچه نرخ تورم در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۹۲ کاهش قابل توجه و چشم‌گیری یافته، اما این متغیر همچنان در کشور ما بالا بوده و باید سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های صحیح در این خصوص صورت پذیرد؛ چراکه تورم بالا، موجب افزایش شکاف طبقاتی، افزایش بزه‌کاری و جرم، افزایش فعالیت‌های رانت‌جویانه، گسترش بخش غیر مولد، افزایش نارضایتی عمومی و... می‌گردد و اثری منفی بر سرمایه‌گذاری، تولید و اشتغال خواهد داشت. حاکم بودن چنین نرخ تورمی بر فضای اقتصادی کشور به هیچ وجه ضامن برقراری امنیت اقتصادی و به تبع آن، امنیت ملی کشور نخواهد بود. تورم بالا نه تنها عملکرد اقتصادی ضعیف را در سایر حوزه‌ها موجب می‌شود، بلکه نارضایتی اجتماعی را افزایش می‌دهد و افراد ضعیف جامعه را مستعد اعتراض و آشوب می‌کند.

بهبود رشد اقتصادی و جهت‌گیری‌ها و اقدامات دولت در سیاست‌های اقتصادی و خارجی، کاهش نوسان در بازار ارز، افزایش انضباط پولی و مالی دولت، کاهش انتظارات تورمی و ... موجب کاهش تلاطمات تورمی در سال ۱۳۹۳ گردید

چشم‌انداز ۱۳۹۴

کاهش تلاطمات ارزی، جایگزینی روند افزایشی تحریم‌ها با مذاکرات، کاهش انتظارات تورمی، افزایش انضباط پولی و مالی دولت، بهبود نسبی محیط کسب و کار و ...، از جمله عوامل اثرگذار بر بهبود شاخص‌های کلان اقتصادی کشور طی سال جاری بوده‌اند. اگرچه در نتیجه عزم دولت بر ایجاد دیپلماسی فعال با دنیای خارج و تلاش به منظور کاهش و لغو پاره‌ای از تحریم‌های وضع‌شده علیه کشور، وضعیت برخی شاخص‌های کلان تا حدودی بهتر شده، به طوری که نرخ تورم با کاهش قابل توجه به ۱۸/۲ درصد در آبان ۱۳۹۳ رسید، نرخ رشد اقتصادی در شش ماه نخست سال ۱۳۹۳ معادل ۴ درصد اعلام شد و نرخ رشد تشکیل سرمایه‌گذاری ثابت ناخالص به ۱۵/۸ درصد در شش ماه نخست سال ۱۳۹۳ افزایش یافت. در این میان، نرخ بیکاری همچنان بالای ۱۰ درصد قرار دارد و به نظر می‌رسد دستیابی کشور به اهداف بلندمدت توسعه اقتصادی، نیازمند عملکرد بهتر در حوزه‌های مربوطه - به ویژه بخش اشتغال و نیروی کار - می‌باشد. در غیر این صورت، از بعد امنیت اقتصادی، تبعات سیاسی، اجتماعی و فرهنگی نامطلوبی را به دنبال خواهد داشت.

در سال آتی، اقتصاد کشور همچنان با برخی مشکلات و موانع در مسیر بهبود اقتصادی مواجه است که از آن جمله می‌توان تحریم‌های موجود و محدودیت‌های مالی و تجاری ناشی از آن، نگرانی از کاهش قیمت نفت که در چند ماه اخیر شدت یافته و کاهش درآمد دولت

ناشی از نفت، مشکلات ساختاری تأمین مالی بخش تولیدی، حجم پایین سرمایه‌گذاری و ... را نام برد که بر تحولات اقتصاد کلان و ثبات و امنیت اقتصادی در سال آتی مؤثر خواهند بود. باید متذکر شد که به نتیجه نرسیدن مذاکرات هسته‌ای می‌تواند نتایج نامناسب دیگری را در حوزه اقتصاد رقم بزند.

با توجه به عزم و تلاش دولت به منظور افزایش روابط با دنیای خارج و کاهش تحریم‌ها، اگر شاهد به نتیجه رسیدن مذاکرات و دستیابی به توافق جامع باشیم، کاهش تحریم‌ها و فضای روانی مثبت را تجربه خواهیم کرد که این عوامل اگر با انضباط بیشتر پولی و مالی و پرهیز از شوک‌درمانی‌ها همراه شود، می‌تواند عملکرد اقتصادی بهتری را در سال ۱۳۹۴ رقم زند. البته، کاهش قیمت نفت و تداوم آن برای سال آتی محدودیت‌هایی را بر اقتصاد کشور تحمیل خواهد کرد که می‌تواند اثرات مثبت توافق نهایی مذاکرات را تا حدودی خنثی کند. بنابراین، اگر توافق حاصل شود ولی قیمت نفت در بازه ۴۰-۵۰ دلار قرار گیرد، شاهد افزایش نرخ رشد اقتصادی نخواهیم بود و احتمالاً نرخ رشدی در حدود نرخ رشد سال ۱۳۹۳ را تجربه خواهیم کرد. مؤسسه اکونومیست نیز نرخ رشد اقتصادی کشور در سال آتی را با فرض تداوم شرایط جاری، ۲/۲ درصد پیش‌بینی کرده که در صورت پیشرفت در مذاکرات و برداشته شدن بخش بیشتری از تحریم‌ها و متعاقباً افزایش تجارت خارجی، رشد اقتصادی بالاتری در سال ۱۳۹۴ ثبت خواهد شد. نکته‌ای که باید متذکر شد این است که حتی در صورت تحقق توافق نهایی هسته‌ای و افزایش قیمت نفت نیز نمی‌توان انتظار بهبود قابل توجه وضعیت معیشت مردم را داشت. چندین سال طول خواهد کشید تا رکودهای سال‌های اخیر جبران شود و معیشت مردم به سطح قابل قبولی افزایش یابد.

در مورد تورم، همان‌طور که مؤسسه اکونومیست نیز روند کاهشی را برای کشور در سال آتی پیش‌بینی کرده (۱۵/۸ درصد)، امید می‌رود با کاهش تحریم‌ها و افزایش هرچه بیشتر انضباط در سیاست‌های پولی و مالی، سطح تورم موجود در کشور برای سال ۱۳۹۴ کاهش یابد. البته، در صورت شکست مذاکرات و شدت گرفتن تحریم‌ها شاهد تورم‌های بالاتر خواهیم بود. به طور قطع، اگر افزایش تحریم‌ها در پی شکست احتمالی مذاکرات، با شوک‌درمانی‌ها همراه شود، تورم شدت بیشتری خواهد گرفت و چه بسا تجربه سال‌های اخیر مجدداً تکرار شود.

در حوزه سرمایه‌گذاری نیز با توجه به کنترل تورم و بهبود رشد اقتصادی، در سال آتی، مشروط به تداوم شرایط جاری یا رفع تحریم‌ها، شاهد افزایش نرخ رشد سرمایه‌گذاری

اگر توافق هسته‌ای
حاصل شود ولی قیمت
نفت در بازه ۴۰-۵۰ دلار
قرار گیرد، شاهد افزایش
نرخ رشد اقتصادی
نخواهیم بود و احتمالاً
نرخ رشدی در حدود
نرخ رشد سال ۱۳۹۳ را
تجربه خواهیم کرد

خواهیم بود. در این راستا مؤسسه اکونومیست نیز در گزارش خود در دسامبر ۲۰۱۴، نرخ رشد سرمایه‌گذاری را برای سال ۱۳۹۴ مثبت و معادل ۲/۷ درصد پیش‌بینی کرده است. همانند سایر شاخص‌ها، اگر تحریم‌ها شدت گیرد، نرخ رشد سرمایه‌گذاری اندک و چه بسا منفی خواهد بود. در مورد اشتغال نیز باید گفت، اگرچه نرخ بیکاری به دلیل افزایش تولید و سرمایه‌گذاری تا حدودی کاهش خواهد یافت، اما تا وضعیت ایده‌آل فاصله زیادی وجود خواهد داشت و برای سال آتی، بیکاری و اشتغال همچنان از وضعیت نگران‌کننده‌ای برخوردار خواهند بود. گزارش‌ها و برآوردهای بین‌المللی نیز این موضوع را تأیید می‌کنند. برای مثال، مؤسسه اکونومیست نرخ بیکاری سال ۱۳۹۴ را ۱۰/۵ درصد پیش‌بینی کرده است. بنابراین، چشم‌انداز بازار اشتغال کشور در سال ۱۳۹۴ چندان مثبت نیست.